

grip over de motieven die tot de D hebben geleid: 'Het heeft niet in de bedoeling der Doleerenden gelegen om dus de eenheid der Kerk te verbreken. Men wilde alleen het net der belemmerende, knellende organisatie afwerpen, opdat Christus tot heerschappij zou komen en de Kerken tot nieuwe bloei zouden geraken'.

Gelet op wat men nastreefde 'verdienen de Gereformeerde Kerken den naam van scheurkerken niet'. Met Kuypers leer van de pluriformiteit heeft hij meer moeite: 'Het is duidelijk, dat wie de leer der pluriformiteit zoo naar voren brengt, niet rouwig is om de scheuring der Hervormde Kerk. Kuyper is dan ook geen typisch-doleerende figuur. Dat is veel meer dr. Van den Bergh. Een man, die ik al meer ga bewonderen om zijn diepen ernst, om zijn waarachtig treuren om den nood der Kerk, om zijn hartelijk begeeren heel de Kerk te brengen onder Christus' Woord en Geest' (29v).

Een indrukwekkende prestatie leverde W. Volger met zijn *Om de vrijheid van de kerk. Achtergrond en ontstaan van de Doleantie*, Kampen 1954. Het is een weergave van wat er destijds door de officiële kerkelijke molen is heengegaan en later een bewaarplaats heeft gekregen in het Gemeente-Archief van de stad Amsterdam. De schrijver heeft zijn persoonlijk standpunt zo zorgvuldig achter die weergave verborgen gehouden, dat het voor wie dat niet weten zou, niet mogelijk is uit dit boek op te maken dat de auteur hervormd was, laat staan dat hij als predikant aan de Hervormde Gemeente te Amsterdam was verbonden. Het is gezien de wijze waarop tot dan toe gewoonlijk door hervormden over de D geschreven was geen wonder dat G.Ph. Scheers in een bespreking van dit werk ('De Doleantie opnieuw in het licht', *Kerk en Theologie*, 5 (1954) 148-156) de vraag stelde: 'Is Dr Volger krypto-Gereformeerd?' (149, waar hij een ontkennend antwoord geeft).

Tien jaar na het boek van Volger verscheen Th.L. Haitjema, *De nieuwere geschiedenis van Neerlands Kerk der Hervorming. Van Gereformeerde Kerkstaat tot Christus-belijdende Volkskerk*, 's-Gravenhage 1964. Dit boek laat zien dat het boek van Volger geen incident was. In het negende hoofdstuk besteedt de schrijver vrij uitvoerig aandacht aan de calvinistische cultuurvisie en theologie van Kuyper, mede ter voorbereiding van het tiende hoofdstuk dat aan de D is gewijd. Hij schetst die tegen de achtergrond van Kuypers kerkvisie, die hij daarin eerst bespreekt, aan de hand van diens *Tractaat van de Reformatie der Kerken* uit 1883. Zijn weergave van de D doet in 't algemeen recht aan de gebeurtenissen.